

A.R. Bloembergen, Schadevergoeding bij onrechtmatige daad, Dissertatie Utrecht 1965

Ewoud Hondius*

1. Een Utrechtse promotie

Op 26 mei 1965 verdedigde de toen 37-jarige Auke Reitze Bloembergen aan de Universiteit Utrecht zijn proefschrift over 'Schadevergoeding bij onrechtmatige daad'.¹ Promotor was S.N. van Opstall, wiens naam vooral door zijn bewerking van Hofmann's *Verbintenissenrecht* voortleeft (paragraaf 3). Bloembergens dissertatie mocht zich meteen in een grote belangstelling verheugen. Van de Utrechtse faculteit kreeg hij het *judicium cum laude*. Ook de recensies warend lovend (paragraaf 5). Dat is geheel terecht, want het is een voorbeeldig boek. Methodologisch strak opgezet, sterk rechtsvergelijkend ingekleurd, voldoende beschrijvend om als handboek te kunnen dienen, maar tevens vol eigen meningen die het tot een echt proefschrift maken. Alvorens hier dieper op in te gaan, wil ik eerst kort iets over de achtergrond van Bloembergen zeggen (paragraaf 2). Tevens zal ik ingaan op de publikaties die volgden (paragraaf 4), de blijvende aandacht voor Bloembergens werk (paragraaf 6), zijn Leidse hoogleraarschap (paragraaf 7), de *Nachwuchs* die hij daar kweekte (paragraaf 8), alsmede het lidmaatschap van de Hoge Raad (paragraaf 9). Ik sluit af met een epiloog (paragraaf 10).

2. Achtergrond²

Auke Bloembergen werd in 1927 als zesde en jongste kind geboren in het gezin van Auke Bloembergen en Sophia Maria (Rie) Quint in de gemeente De Bilt. Van zijn oudere broers kregen vooral bekendheid mr. Evert Bloembergen (1918-2007), die voorzitter van het bestuur van het uitgeversconcern VNU was, en Nico(laas) Bloembergen (1920), die in 1981 de Nobelprijs voor natuurkunde kreeg uitgereikt. Auke studeerde Nederlands recht in Utrecht, waar hij in 1949 afstudeerde. Na zijn militaire dienst was hij achtereenvolgens advocaat te Den Haag en assistent bij een belastingadviesbureau. Al in 1952 publiceerde hij in het *Advocatenblad* over zijn latere promotieonderwerp.³ Van 1957-1965 was hij verbonden aan het Utrechtse

---

* Hoogleraar Europees privaatrecht, Universiteit Utrecht, en medewerker van dit blad.

1 A.R. Bloembergen, *Schadevergoeding bij onrechtmatige daad*, Deventer: Kluwer 1965 (verder: Bloembergen (diss.) 1965).

2 Ik maak hiervoor gebruik van Bloembergens eigen publikatie: A.R. Bloembergen, *Het gezin van Rie en Auke Bloembergen 1917-1956*, Uitgeverij Eigen Beheer 2003.

3 A.R. Bloembergen, 'De omvang van de schadevergoeding bij wanprestatie en bij onrechtmatige daad', *bijlage*

Molengraaff Instituut voor Privaatrecht, waar hij – volgens velen: voorbeeldig – onderwijs gaf en zijn promotie voorbereidde. Auke Bloembergen is gehuwd met Johanna Baartman met wie hij drie zoons en twee kleinzoons heeft.

3. De dissertatie

De studie over ‘Schadevergoeding bij onrechtmatige daad’ bestaat uit negen hoofdstukken. Na een Inleiding komen achtereenvolgens I de schade, II schade als concreet en als abstract begrip, III de schadevergoeding, IV de verbintenis tot schadevergoeding, V het verband tussen onrechtmatige daad en schade, VI de gerechtigden tot de schadevergoeding, VII de voordeelstoerekening, VIII schadevergoeding en verzekering en IX de schadebeperkingsplicht aan bod. De auteur heeft de rechtsvergelijking naar eigen zeggen ‘beperkt’ tot Duitsland en Zwitserland, Engeland en de Verenigde Staten, en Frankrijk en België. Ook de ‘rechtswerkelijkheid’ had hij graag onderzocht – dat zou hij later met ‘Duizend botsingen’ doen,⁴ maar tijdgebrek stond hier aan in de weg. Bij zijn onderzoek kon hij gebruik maken van het werk dat hij voor de eerste losbladige Kluwer editie – over onrechtmatige daad – verrichtte.⁵ Nadien zou hij deze werkwijze ook aan zijn promovendi aanbevelen.

Het proefschrift behandelt zoveel onderwerpen, dat het moeilijk is hier een beeld, laat staan een volledig beeld van te geven. In plaats daarvan wijs ik op een aantal passages, waarin Bloembergen zijn tijd duidelijk vooruit is. ‘Alles of niets’, luidde vroeger de regel en menigeen meent dat eerst de Tilburgers hier een einde aan hebben gemaakt. Maar in zijn dissertatie verdedigt Bloembergen reeds dat op het beginsel van de volledige schadevergoeding zoveel uitzonderingen bestaan ‘dat men zich kan afvragen of die regel iets te betekenen heeft’.⁶ Elders schaaft hij zich entoesiast achter Kösters strijd tegen de toverformule van de adequate veroorzaking.⁷ Zijn verhandeling over schadebeperking met behulp van reservematerieel is ook na veertig jaar alleszins het lezen waard.⁸

Opmerking [S1]: In highlight: Bloembergen was zijn tijd duidelijk vooruit.

4. ‘Mijn plan’

Advocatenblad 15 oktober 1952, p. 36-54.

4 A.R. Bloembergen e.a., *Duizend botsingen. Een kwantitatieve analyse van civiele rechtbankvonnissen in verkeerszaken*, Deventer: Kluwer 1972.

5 Zie ook Auke R. Bloembergen, *Veertig jaar losbladigen. Gedachten en herinneringen*, Deventer: Kluwer 2000.

6 Bloembergen (diss.) 1965, p. 121.

7 Bloembergen (diss.) 1965, p. 163-168.

8 Bloembergen (diss.) 1965, p. 409-420.

Wat heeft Bloembergens dissertatie voor het Nederlands rechtsleven betekend? Het was **de eerste volwassen handleiding over schadevergoeding bij onrechtmatige daad in ons land.**

Tegenwoordig zou een dergelijke handleiding vermoedelijk ook op schadevergoeding bij wanprestatie (toerekenbare tekortkoming) en ongerechtvaardigde verrijking zien. Maar medio jaren zestig hadden we nog geen uniforme regeling voor alle vormen van wettelijke verplichtingen tot schadevergoeding, zoals dat thans met afdeling 6.1.10 BW het geval is.⁹ Niet alleen wordt geldend recht grondig geanalyseerd, vrijwel steeds komt Bloembergen ook met een solide eigen mening. Een enkele keer is deze geformuleerd met dank aan eerdere auteurs, zoals aan Köster met zijn later door de Hoge Raad aanvaarde en door de wetgever gecodificeerde leer van de toerekening naar redelijkheid.¹⁰

Dissertaties behoren niet tot de standaardliteratuur van de doorsnee praktizijn. Daarom verdient het aanbeveling om zijn ideeën ook in gepolariseerde vorm aan de man/vrouw te brengen. In zijn Leidse inaugurele rede kon Bloembergen een nadere invulling geven aan een thema waarop hij in zijn dissertatie al had geduïd: de verkeersaansprakelijkheid.¹¹ Vervolgens kreeg hij de gelegenheid om zijn ideeën nog meer voor het voetlicht te brengen, toen de Nederlandse Juristen-Vereniging hem uitnodigde te preadviseren over verkeersaansprakelijkheid.¹² Die ideeën ('Mijn plan') waren toen – en nu nog – zo radicaal, dat ze weinig instemming vonden. Bloembergen stelde onder meer voor om het regresrecht van de sociale verzekeraar en – goed voor menig borreltafelgesprek – de aansprakelijkheid van de automobilist af te schaffen. Nadien bleef hij regelmatig over dit onderwerp schrijven, zeker toen hij inzag dat de opeenvolgende regeringen er geen belangstelling voor hadden.

Ook op een ander vlak is enige PR raadzaam, te weten richting het buitenland. Bloembergen verzorgde in 1970 het algemeen rapport voor de *Académie Internationale de Droit Comparé*.¹³ Dat gaf hem de mogelijkheid om met zijn ideeën ook naar buiten te treden. In die tijd waren er nog geen projecten als de *Principles of European Tort Law* en het *Trento Common Core of European Private Law*, maar anders zou Bloembergen hier ongetwijfeld graag in hebben geparticipeerd.¹⁴ Nu bleven zijn buitenlandse contacten beperkt tot die met individuele

---

9 Aldus ook Bloembergen zelf in: A.R. Bloembergen, 'Schadevergoeding bij onrechtmatige daad', AA 1985, p. 657.

10 Bloembergen (diss.) 1965, p. 163-168.

11 A.R. Bloembergen, *Naar een nieuw ongevallenrecht* (oratie Leiden), Deventer: Kluwer 1965; Y.G. Blei Weissmann e.a (red.), *Bloembergens werk*, Deventer: Kluwer 1992, p. 51-77.

12 A.R. Bloembergen, 'Dient de wettelijke aansprakelijkheid bij verkeersongevallen vervangen te worden door een stelsel van verzekering?', in: *Preadviezen (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging 1967-I)*, p. 1-145.

13 A.R. Bloembergen, 'Responsabilité, assurance et solidarité sociale dans l'indemnisation des dommages (rapport général)', in: *Netherlands Reports to the VIIIth International Congress of Comparative Law*, Pescara, Italy 1970, Deventer: Kluwer 1970, p. 79-99.

14 Dat valt af te leiden uit zijn bespiegelingen over deze werkzaamheden in: A.R. Bloembergen, 'Een halve eeuw schadevergoeding', in: J. Spier & W.A.M. van Schendel (red.), *Schadevergoeding: een eeuw later*.

onderzoekers zoals André Tunc en Hans Leo Weyers.

5. Een recensie

Wie ooit gepromoveerd is, kent het gevoel: waar blijft toch de aankondiging in het *Juristenblad*, de recensie in *Themis*? Bloembergen heeft daar niet lang op hoeven te wachten. In het *Juristenblad* schrijft Polak een lovende aankondiging.¹⁵ En in *Themis* komt Schut met een prachtige recensie:¹⁶ ‘De keuze van het onderwerp kan (...) bijzonder gelukkig worden genoemd’;¹⁷ ‘Het boek is met grote kennis van zaken en in een zeer heldere taal geschreven. (...). De inzichtelijke presentatie van de stof wordt nog bevorderd door het gebruik van een beperkt aantal in het algemeen goed gekozen voorbeelden en door een tactische dosering van rechtsvergelijkende gegevens. (...) Het is een knap gecomponeerd boek dat ongetwijfeld ook buiten de studeerkamer veelvuldig geraadpleegd zal worden’.¹⁸

Schut treedt overigens ook in discussie met de jong gepromoveerde. Hij preferereert een andere wijze van behandeling. Het probleem is niet bij welke schade, maar van welke omstandigheden geabstraheerd moet worden.¹⁹ Schut wil ook niet de formule van het redelijkerwijs te verwachten gevolg geheel opgeven.²⁰ De toerekening naar redelijkheid acht hij veel te open: ‘Zulks scheidt grote onzekerheid, zowel voor partijen die maar hebben af te wachten tot welke “redelijke” beslissing de rechter zal komen op wie weet wat voor grond, als voor de rechter zelf die maar moet raden welke overwegingen bij zijn beslissing een rol mogen spelen’.²¹ Schut toont zich tenslotte niet overtuigd door Bloembergens pleidooi voor het afschaffen van het regresrecht van de sociale verzekeraar: ‘Het argument van de eenvoud acht ik niet beslissend in vragen die de maatschappelijke orde raken.’²²

6. Een generatie later

Hoe is het de dissertatie nadien vergaan? Bij ontstentenis van een betrouwbare citatie-index

---

Opstellen aangeboden aan mr. A.R. Bloembergen, Deventer: Kluwer 2002, p. 5 en 9.

15 J.M. Polak, (aankondiging van: A.R. Bloembergen, *Schadevergoeding bij onrechtmatige daad*, Deventer: Kluwer 1965), *NJB* 1965, p. 674: ‘(...) het boek van Bloembergen heeft vele verdiensten. Het is verrassend goed geschreven, de documentatie is bijzonder verzorgd en de eigen zienswijzen worden overtuigend voorgedragen’.

16 G.H.A. Schut, (bespreking van: A.R. Bloembergen, *Schadevergoeding bij onrechtmatige daad*, Deventer: Kluwer 1965), *RM Themis* 1966, p. 172-181.

17 Schut 1966, p. 172.

18 Schut 1966, p. 173.

19 Schut 1966, p. 174.

20 Schut 1966, p. 176.

21 Schut 1966, p. 178.

22 Schut 1966, p. 180.

zullen we zelf moeten turven. Nemen we het meest vooraanstaande handboek, Asser-Hartkamp, dan tellen we in deel I niet minder dan negen verwijzingen naar de dissertatie.²³ Daar blijft het niet bij. Naar Bloembergens Monografie NBW verwijst Asser-Hartkamp I vijfmaal, evenals naar zijn aandeel in de losbladige Schadevergoeding. Daarnaast worden door Bloembergen geannoteerde arresten nog eens achtmaal geciteerd en wordt voorts naar zijn bijdrage in de Kleijn-bundel verwezen. Bijna dertig citaten, voorwaar geen slechte oogst. Ook de – eertijds door Bloembergen hoofdredigeerde – losbladige bundel *Schadevergoeding* staat ruim veertig jaar na dato nog vol verwijzingen naar ‘Schadevergoeding bij onrechtmatige daad’.

Achttien jaar na de verdediging heeft Bloembergen zelf nog eens, in dit blad,²⁴ de balans opgemaakt. Op dogmatisch terrein viel die niet ongunstig uit, zo oordeelde hij zelf, maar van zijn voorstel tot afschaffing van het verhaalsrecht van de sociale verzekeraar is, na een eerste succes, weinig terechtgekomen en met de ‘Tijdelijke regeling verhaalsrechten’ (art. 6:197 BW) toont hij zich uitgesproken ongelukkig.²⁵ Nadien heeft hij zich nog diverse malen kritisch uitgelaten over de regeringsplannen met de verkeersaansprakelijkheid²⁶ en over de ontwikkeling van het schadevergoedingsrecht in het algemeen.²⁷

7. Hoogleraar in Leiden

In Duitsland kent men, anders dan in Nederland, de regel dat wie voor benoeming tot hoogleraar in aanmerking wil komen, na zijn promotie – die aldaar in twee jaar, dat wel, pleegt te worden afgerond – nog een tweede boek, een *Habilitationsschrift*, moet produceren. Daarbij moet worden aangetekend dat sommige Nederlandse dissertaties zich goed met een *Habilitationsschrift* laten vergelijken, zo liet Bloembergen mij kort geleden nog weten naar aanleiding van een eerdere publikatie hierover van mijn hand.²⁸ De stelling laat zich bewijzen aan de hand van diverse voorbeelden, waaronder Bloembergens eigen proefschrift. Nog voor zijn promotie werd hij al gepolst voor de opvolging van Jan Drion als hoogleraar aan de Universiteit

---

23 Vanwege de korte spanne tijds waarin deze bijdrage tot stand moest komen, was ik niet in de gelegenheid de twaalfde editie van 2004 te consulteren, maar raadpleegde ik de elfde druk van 2000.

24 Iets voor herleving van deze rubriek, waarin bekende hoogleraren terugblikken op hun eigen promotie?

25 A.R. Bloembergen, *AA* 1985, p. 657; Y.G. Blei Weissmann e.a. (red.), *Bloembergens werk*, Deventer: Kluwer 1992, p. 493 en 500.

26 Zie bijv. A.R. Bloembergen, 'Vrijheid, gelijkheid en broederschap in het wetsvoorstel verkeersaansprakelijkheid', *NTBR* 1998, p. 169-174.

27 A.R. Bloembergen, 'Een halve eeuw schadevergoeding', in: J. Spier, W.A.M. van Schendel (red.), *Schadevergoeding: een eeuw later/Opstellen aangeboden aan mr A.R. Bloembergen*, Deventer: Kluwer 2002, p. 5-35.

28 E.H. Hondius, 'Die Errungenschaften der deutschen Zivilrechtswissenschaft: ein Blick aus dem Ausland', in: A. Heldrich, J. Pröls en I. Koller (red.), *Festschrift für Claus-Wilhelm Canaris zum 70. Geburtstag. Teil II*, München: Beck 2007, p. 1135-1160.

Leiden.²⁹ Daar ging hij meteen hard aan het werk. Capitacolleges gingen over de methodologie van het privaatrecht, de vergelijking van bestuurs- en privaatrecht en het ongevallenrecht. Dat leidde tot nieuwe publikaties, zoals die over de interne rechtsvergelijking.³⁰

8. *Nachwuchs*

Twaalf promovendi heeft Bloembergen in zijn Leidse tijd begeleid: Claassen,³¹ Groen,³² De Groot,³³ Knijff,³⁴ Mendel,³⁵ Nieuwenhuis (*cum laude*),³⁶ Van Nispen (*cum laude*),³⁷ Van Schendel,³⁸ Sniijders,³⁹ Sonnekus,⁴⁰ Spier⁴¹ en uw recensent (*cum laude*).⁴² Uit eigen ervaring kan ik getuigen dat hij zijn promovendi inhoudelijk een – toen nog niet algemeen gangbare – grote mate van vrijheid gunde, maar wel goed op de voortgang toezag. In zijn afscheidscollege merkt hij hierover op: 'Dat betekent dat de ouderen belangstelling moeten hebben voor het werk van de jongeren, dat zij dat moeten stimuleren en dat zij tijd moeten uittrekken voor het lezen van werkstukken en voor discussie. Het betekent ook dat zij een zekere voortgangscontrole moeten uitoefenen op het werk van de jongeren. Zelf heb ik steeds geprobeerd aan deze begeleiding een hoge prioriteit te geven (...)'.⁴³ Stimulerend was dat aan hem voorgelegde hoofdstukken steevast binnen enkele dagen rijkelijk voorzien van commentaar retour kwamen. Bloembergen hield zijn promovendi voor dat zij beknopt moesten zijn: 'Ik heb

---

29 Zelf merkt hij daarover in een interview met Kluwers Peter van Oosten de Boer op: 'Er was in Leiden een opvolger nodig voor J. Drion, die in maart 1964 plotseling was overleden. H. Drion kende mij natuurlijk van het werk aan de losbladige Onrechtmatige daad [waarvan H. Drion hoofdredacteur was, EH]; hij wist dus dat ik kon schrijven – en hij wist ook dat ik aan het promoveren was. Hij heeft gewoon het manuscript van mijn proefschrift opgevraagd en mij op die basis voorgedragen voor het hoogleraarschap' (Response/Kluwer Rechtswetenschappen oktober 1997, p. 1 en 2).

30 A.R. Bloembergen, 'De eenheid van privaatrecht en administratief recht', *WPNR* 1977/5372-5375; Y.G. Blei Weissmann 1992, p. 305-351 en 353-385; A.R. Bloembergen, 'Interne rechtsvergelijking, een comparatieve kijk op privaatrecht, administratief recht en bouwrecht', *BR* 1977, p. 125-141.

31 C.W. Claassen, *Toerekening van voordelen bij de vaststelling van de schadeloosstelling voor onteigening* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1982, 217 p.

32 H.A. Groen, *Overheidsvergunning en onrechtmatige daad* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1977, 96 p.

33 G.J. de Groot, *Vergoeding van planschade* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1982, 207 p.

34 D. Knijff, *Gebrekkige zaken* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1973, 176 p.

35 M.M. Mendel, *Het stautaire doel van de naamloze vennootschap* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1971.

36 J.H. Nieuwenhuis, *Drie beginselen van contractenrecht* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1979, 164 p.

37 C.J.J.C. van Nispen, *Het rechterlijk verbod en bevel* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1978, 503 p.

38 W.A.M. van Schendel, *Vertegenwoordiging in privaatrecht en bestuursrecht* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1982.

39 H.J. Sniijders, *Rechtsvinding door de burgerlijke rechter. Een kwantitatief rechtspraakonderzoek bij de Hoge Raad en de gerechtshoven* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1978, 268 p.

40 J.C. Sonnekus, *Die privaatrechtelijke bescherming van die huwelik* (diss. Leiden), Pijnacker: Dutch Efficiency Bureau 1976, 349 p.

41 J. Spier, *Overeenkomsten met de overheid* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1981, 221 p.

42 E.H. Hondius, *Standaardvoorwaarden. Rechtsvergelijkende beschouwingen over standaardisering van kontraktsbedingen en overheidstoezicht daarop* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer, 1978, veel p.

43 Y.G. Blei Weissmann 1992, p. 423 en 444-445.

later gepoogd het ook mijn promovendi voor te houden – dat een dissertatie niet zo dik als de mijne (420 bladzijden tekst) moet zijn. De helft moet voldoende zijn. Het zou dan ook niet nodig geweest zijn er – naast andere werkzaamheden – acht jaar aan te werken'.⁴⁴ Bloembergen stond achter zijn promovendi, ook als zij met een slagroomtaart in het gelaat werden geconfronteerd.⁴⁵

Er is een tijd geweest waarin hoogleraren die met emeritaat gingen, bij gelegenheid van hun afscheid een gezelschap kregen aangeboden, dat (half)jaarlijks bijeen zou komen om over een juridisch onderwerp van gedachten te wisselen. De Amsterdamse Offerhaus kring is vermoedelijk het meest bekende van deze gezelschappen. Leiden kende al de Studiekring Drion toen vervolgens het Bloembergenschap werd opgericht – en nadien De Kleine Klub. Tweemaal 's jaars kwam het Bloembergenschap gedurende ruim twintig jaar – van 1980 tot 2001 – in Leiden bijeen,⁴⁶ daartoe opgewekt door de steeds hilarische convocaten van de 'klerk' van het schap, W.A.M. van Schendel.

9. De Hoge Raad

Er is een tijd geweest waarin het kon voorkomen dat de gehele civiele kamer van de Hoge Raad uit Leidse civilisten bestond.⁴⁷ Ook Bloembergen maakte de – enkele⁴⁸ – reis naar het Haagse Plein (thans: Kazernestraat). Het geheim van de raadkamer staat er nu nog aan in de weg om te doorgronden in welke mate hij de rechtspraak van de Hoge Raad heeft beïnvloed.⁴⁹ Wel kenbaar

---

44 Bloembergen 1985, p. 657; Y.G. Blei Weissmann 1992, p. 493 en 501.

45 Snijders wordt aangevallen in: H.U. Jessurun d'Oliveira, (bespreking van: H.J. Snijders, *Rechtsvding door de burgerlijke rechter. Een kwantitatief rechtspraakonderzoek bij de Hoge Raad en de Gerechtshoven*, Deventer: Kluwer 1978), *NJB* 1979, p. 228 en 537-538. Bloembergen verdedigt Snijders in: A.R. Bloembergen, 'D'Oliveira over Snijders', *NJB* 1979, p. 418-421 en 535-539. De poëtische terugblik hierop van W.A.M. van Schendel:

"Thuis heb ik nog een slagroomtaart
zorgvuldig al die tijd bewaard
als toppunt van commotie
de passie van de Schrijver kent
geen treffender equivalent
wij zagen, één keer, zijn emotie'.

46 Zie de afscheidsbundel: J. Spier & W.A.M. van Schendel (red.), *Schadevergoeding: een eeuw later. Opstellen aangeboden aan mr. A.R. Bloembergen*, Deventer: Kluwer 2002.

47 Naast A.R. Bloembergen onder meer H. Drion, W.L. Haardt, W.J. Heemskerk, R.J. Herrmann, P. Neleman, J.H. Nieuwenhuis, O. de Savornin Lohman, C.A. Streefkerk en K. Wiersma (met excuus jegens de niet genoemden). Procureur-generaal of advocaat-generaal werden onder meer A.M. Biegman-Hartogh, Th. ten Kate, J. Spier en C.L. de Vries Lentsch-Kostense.

48 Ook retours komen tegenwoordig voor: Asser, Franx, Hartkamp, Nieuwenhuis en Vranken zijn er enkele illustraties van.

49 Een teleurstelling laat zich een enkele keer wel raden: 'De oplettende lezer zal bemerken dat er verschil is tussen de benadering in mijn dissertatie (nr. 150) en die van het arrest, dat mede door mij is gewezen. Ik volsta met deze constatering': Bloembergen 1985, p. 657; Y.G. Blei Weissmann 1992, p. 493 en 498. In zijn noot onder Dekka-Hanno/Citronas (HR 20 juni 1986, *NJ* 1987, 35) spreekt annotator Van der Grinten er zijn verwondering over uit dat Bloembergen, die in zijn noot onder Securicor, *NJ* 1979, 362 forse kritiek had op deze werking van aansprakelijkheidsbedingen tegenover derden daar in Dekka-Hanno geen afstand van neemt.

zijn de conclusies die hij na zijn terugtreden uit de Hoge Raad als waarnemend advocaat-generaal nam. Dat zijn vaak juweeltjes om te lezen. Het lijkt wel of hij zich hier pas goed kan uitleven. Enkele voorbeelden zijn te vinden in *Bloembergens Werk*, de verzamelde geschriften die hem in 1992 werden aangeboden bij gelegenheid van zijn afscheid als voltijds raadsheer in de Hoge Raad.⁵⁰ Nog later gaat hij rechtspraak annoteren. Vruucht van zijn Haagse tijd is ook de fraaie brochure *Rechtspleging in balans*.⁵¹ Dat Bloembergen van het Haagse werk heeft genoten, blijkt – naar eigen zeggen⁵² – uit de titel die hij meegaf aan de rede die hij in 1992 te Maastricht uitsprak als voorzitter van de Nederlandse Juristen-Vereniging: ‘De gelukkige rechtsvinder’.⁵³

Opmerking [S2]: In highlight: De conclusies zijn vaak juweeltjes om te lezen.

10. Epiloog

De betekenis van Bloembergen is al bij diverse gelegenheden door anderen geschetst. Lezenswaard is in het bijzonder de sympathieke beschouwing van Schoordijk, die Bloembergen al vanaf rond 1945 kent (van de cricketsport).⁵⁴ Schoordijk moet weinig hebben van de naoorlogse rechtenopleiding in Utrecht en Leiden (‘sterk positivistisch’), maar moet erkennen dat Bloembergen desondanks fraaie artikelen schreef en al vroeg oog had voor de niet-juridische context. Groot acht hij Bloembergens invloed op de toenadering van privaatrecht en bestuursrecht.

Maar terug naar het proefschrift over schadevergoeding bij onrechtmatige daad, dat in deze bijdrage centraal stond. Dat blijft vooralsnog een standaard voor het *Habilitationsschrift* – het proefschrift dat de auteur meteen een hoogleraarspost oplevert⁵⁵ – in ons land.

Opmerking [S3]: In highlight: Het proefschrift blijft een standaard voor het *Habilitationsschrift* in ons land.

Selecte bibliografie

- Asser-Hartkamp I, *Verbintenissenrecht. De verbintenis in het algemeen*, Deventer: Tjeenk Willink 2000.
- Y.G. Blei Weissmann en anderen (red.), *Bloembergens werk*, Deventer: Kluwer 1992.

---

50 Y.G. Blei Weissmann 1992.

51 A.R. Bloembergen, *Rechtspleging in balans. Ubi iudicia deficiunt, Het beroep op de rechter in onze volgroeiende rechtsstaat*, Arnhem: Gouda Quint 1995.

52 A.R. Bloembergen, ‘Over het annoteren van arresten’, *NTBR* 2002, p. 88 en 99.

53 A.R. Bloembergen, ‘Een gelukkige rechtsvinder’, in: *Handelingen* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging 1992-II, p. 1 e.v. Ook gepubliceerd in: *NJB* 1992, p. 859-861; Y.G. Blei Weissmann 1992, p. 585-590.

54 Bloembergen is altijd een (actief) liefhebber van sport geweest. Eenmaal was hij uitgenodigd voor een fietstocht met andere Bekende Nederlanders. Hetgeen hem de vraag van Ard Schenk en Kees Verkerk opleverde: ‘wie ben jij eigenlijk?’ Thans speelt Bloembergen nog geregeld golf.

55 Bloembergen 2002, p. 5 en 29.

- Auke Reitze Bloembergen, *Schadevergoeding bij onrechtmatige daad* (diss. Utrecht), Deventer: Kluwer 1965.
- A.R. Bloembergen e.a., *Duizend botsingen/Een kwantitatieve analyse van civiele rechtbankvonnissen in verkeerszaken*, Deventer: Kluwer 1972.
- A.R. Bloembergen, 'Vrijheid, gelijkheid en broederschap in het wetsvoorstel verkeersaansprakelijkheid', *NTBR* 1998, p. 169-174.
- Auke R. Bloembergen, *Veertig jaar losbladigen. Gedachten en herinneringen*, Deventer: Kluwer 2000.
- Auke R. Bloembergen, *Het gezin van Rie en Auke Bloembergen 1917-1956*, Uitgeverij Eugen Beheer 2003.
- H.C.F. Schoordijk, 'Mr. A.R. Bloembergen 70 jaar!', *NTBR* 1997, p. 237-242.
- J. Spier, W.A.M. van Schendel (red.), *Schadevergoeding: een eeuw later. Opstellen aangeboden aan mr A.R. Bloembergen*, Deventer: Kluwer 2002.